

Lausuntona hallituksen esityksestä (HE 139/2018) laeiksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta ja asevelvollisuuslain 3 §:n muuttamisesta esitän kunnioittavasti seuraavan.

Tiivistetty kannanotto

En pidä esillä olevaa hanketta kiireellisenä ja katson, että asia vaatii toisenlaisia lainsäädännöllisiä toimenpiteitä (tarvittaessa myös nopeasti) kuin nyt hallituksen esityksessä on ehdotettu.

Hallituksen esityksessä on identifioitu Jehovan todistajien asemaan liittyvä yhdenvertaisuusongelma, mutta esitetty ongelmaan ratkaisu, joka ei ole siihen tarkoitukseen optimaalinen. Itse asiassa hallituksen ratkaisu tapahtuisi alentamalla perusoikeuksien toteuttamisen tasoa.

Perustellumpaa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja ihmisoikeuksien valvontaelinten kannanottojen mukainen ratkaisu olisi laajentaa vakaumuksen suoja myös muihin uskonnollisiin tai muihin (eettisiin) katsomuksiin, jotka rinnastuvat Jehovan todistajaan.

Tällainen ratkaisu – tai muut 2013 laatimassani raportissa esille ottamani ratkaisumallit - olisivat oikeudellisesti pitävämpiä ja demokraattisen oikeusvaltion periaatteita ja arvopohjaa paremmin vahvistavia kuin käsiteltävä hallituksen esitys.¹

Perustelut

Hallitus esittää kumottavaksi Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksessa annettua lakia. Esityksen tavoitteena on varmistaa, että Suomen asevelvollisuusjärjestelmässä kaikkia uskonnollisia ja muita vakaumuksia kohdellaan perustuslain 6 §:ssä edellytetyllä tavalla yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi. Samalla tavoitteena on varmistaa asevelvollisuusjärjestelmän toimivuus ja Puolustusvoimien kyky tuottaa Suomen puolustusjärjestelmän edellyttämät joukot.

Hallitus tuo esille Jehovan todistajia koskevan vapautuslain historian (1985) ja kuvaa sen viimeisten vuosikymmenten valtiosääntöistä ja yhdenvertaisuuteen (syrjimättömyyteen) liittyvää oikeudellista kehitystä. Myös relevantit kansainväliset dokumentit ja tuomioistuinten ratkaisut tuodaan esille. Berliinin muurin kaatumisen jälkeen ihmis- ja perusoikeuksien suoja on vahvistunut Euroopassa. Niin myös Suomessa.

Hallituksen esityksestä käy ilmi, kuinka suuria muutoksia sekä omassa maassamme että muualla on tapahtunut asevelvollisuuteen ja maanpuolustukseen liittyen. Globaalisen poliittisen arkkitehtuurin ja kansallisen poliittisen järjestelmän muutokset ovat heijastuneet ja heijastuvat yhteiskunta- ja oikeuspolitiikkaan yleisemminkin.

Hallituksen näkökulma on kuitenkin liian kapea ja se sisältää oikeusvaltion periaatteiden näkökulmasta merkittävän virhepäätelmän tai ongelman, jos asian haluaa niin ilmaista. Ensinnäkään nykyinen tilanne

¹ Ks. Jukka Kekkonen: Selvitys Jehovan todistajien vapauttamista asepalveluksen suorittamisesta koskevasta lainsäädännöstä. Puolustusministeriö 15.4.2013.

(oikeustila) ei ole sillä lailla katastrofaalinen, että muutos Jehovan todistajien asemaan olisi tehtävä nopeasti. Toiseksi – ja se on vielä tärkeämpää – oikeusvaltio kontekstista käsin yhdenvertaisuuden ongelmaan on olemassa parempi ja kestävämpi ratkaisu, johon myös hallitus viittaa. Se on muiden vastaavan vahvuisten uskonnollisten tai muiden vakaumusten rinnastaminen Jehovan todistajien vakaumuksiin. Tällöin yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä hyvin perustein laajennettaisiin pienen henkilöryhmän osalta. Ratkaisu olisi linjassa - kuten moneen kertaan on osoitettu – kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja niitä valvovien tuomioistuinten linjausten kanssa. Näin siis edettäisiin vahvemman yhdenvertaisuuden suuntaan ja poistettaisiin nykyinen epäkohta.

Oman käsitykseni mukaan järjestelmän edellyttämä vakaumuksen (Jehovan todistajiin verrattuna) lisätutkinta voitaisiin luoda varsin kevyellä järjestelmällä. Laki saataisiin tässäkin tapauksessa ripeästi voimaan.

Muutkaan tämän vaihtoehtoon liittyvät ongelmat eivät olisi ylivoimaisia ratkaista. Esimerkiksi hylkäävään päätöksen saaneilla olisi mahdollisuus suorittaa siviilipalvelusta, jonka kehittämistä olisi myös syytä harkita.

Hallituksen esityksessä toistuva argumentti, jonka mukaan esityksen tavoitteena on varmistaa Suomen asevelvollisuusjärjestelmän toimivuus ja Puolustusvoimien kyky tuottaa Suomen puolustusjärjestelmän edellyttämät joukot on tärkeä.

Se on kuitenkin keinotekoinen tämän esityksen yhteydessä, jossa kysymys on käytännössä hyvin pienestä henkilömäärästä. Ottaen huomioon suomalaisten erittäin korkean luottamuksen puolustusvoimiin ja vahvan maanpuolustustahdon, ei olisi oletettavaa, että kuvatulla tavalla laajennettu vapautus maanpuolustusvelvollisuudesta houkuttelisi suurta määrää nuoria yrittämään tätä mahdollisuutta.

Vuoden 1985 vapauslain säätämisen taustalla oli käytännöllisiä ongelmia, kuten asia hallituksen esityksessä muotoillaan. Kysymys on potentiaalisen mielipidevankiongelman ratkaisemisesta. Tämä näkökohta on edelleen ajankohtainen monissa Euroopan unionin jäsenmaissa.

Jatkossa tarvittaisiin monipuoliseen ja ennakkoluulottomaan keskusteluun ja huolelliseen valmisteluun perustuvia ehdotuksia maanpuolustusvelvollisuuteen liittyvistä kysymyksistä.² Erityisesti muiden Pohjoismaiden kokemuksia ja käytäntöjä kannattaa seurata.

Helsingissä 17.10.2018

Jukka Kekkonen

Oikeustieteen tohtori, Oikeushistorian ja roomalaisen oikeuden professori

Helsingin yliopisto

² Ks. esim. Kekkonen 2013, s. 15-21 ja Elisabeth Rehn Bank of Ideas ajatushautomon raportti Kansalaispalvelu kokonaisturvallisuuden tueksi (23.5.2018).